

Kap 101 : Carl XVI Gustaf (1966-1968) (VI) – En officer och en gentleman.

Efter studentexamen upplöstes uppfostringsrådet. Prins Bertil, riksmarskalken amiral Stig H:son Ericson (1897-1985) och chefen för försvarshögskolan i Karlberg Edmunds adjutant generalmajor Malcolm Murray (1904-1995) tog över. Carl Gustaf skulle genomgå en militärutbildning i armén eller flottan – flyget var för riskabelt (se nedan).

- 601 J29-Tunnan byggdes. 190 totalhavererade. 99 piloter dog.
- 447 Lansen-plan byggdes. 138 totalhavererade. 100 piloter och passagerare dog.
- 604 Draken-plan byggdes. 117 totalhavererade. 38 piloter dog.

Inriktningen av utbildningen diskuterades 1963-1964 med hovet i en särskild grupp bestående av dåvarande cheferna för krigsskolorna: militärerna ”Uggla-Grafström-Bruse-Edenberg”. Ett policydokument färdigställdes den 31 mars 1964. Utbildningen skulle ge god kännedom om armén, marinen, flygvapnet och totalförsvaret. Tyngdpunkten i utbildningen skulle enligt Carl Gustafs önskemål ligga på flottan. Omfattningen var 24 månader. Schemat omfattade allting från språkundervisning till krigsspel, vapenvård och landets matförsörjning under krigstid. Eftersom det hela tiden reviderades kan jag tyvärr inte gå i god för att alla uppgifter om kursinnehållet stämmer.

Kommendör Willy Edenberg (1909-1990) var chef för sjökrigsskolan. Den 14 december 1965 var han med på en audiens hos Gustaf VI för att diskutera kursplanen. Sibylla satt med och protesterade mot de överdrivna studiekrav som ställdes. Efter att ha upplevt sitt Tyskland självdestruera och sin bror dödas var Sibylla dessutom mycket skeptisk till värdet av truppdisciplin och andra militära dygder. Så vitt henne anbelangade fick Carl Gustaf förbli civilist men där hade hon inget att säga till om. Edenberg träffade även anställda från Sigtuna Hum. Han fick veta om Carl Gustafs dyslexi, ointresse för studier, dåliga bollsinne (som eventuellt hade med balansen att göra – Carl Gustaf läkarundersöktes för saken) och hans bristande handlingskraft och självförtroende. Roséns efterträdare Hans Löwbeer redovisade utförligt sina rön om Carl Gustafs intellektuella kapacitet och tillrådade minsta möjliga teoretiska studiepress. Han hänvisade till Carl Gustafs matematiklärare Morgan Kjellerås som ”expertvittne”. Sibylla framförde via omvägar att hon ville att Sjökrigsskolan utsåg en ”kurskompis” som skulle lära känna hennes son i förväg så att han inte kände sig ensam och att Carl Gustaf under sjöresorna ”bevakades” av en särskild aspirant. Detta resulterade i ett antal kursadjutanter: Kadett Magnus Kaijser (under Carl Gustafs Karlskrona-vistelse), skolkamraten kadett Hans-Eric von der Groeben (under tiden på Älvsnabben) och nyblivne fänriken Sten Engelheart (Karlberg & arméns fältövningar).¹

Intagningen på Sjökrigsskolan ”Sjökrickan” krävde studentexamen, särskilda teoretiska och praktiska intagningsprov och personlig lämplighet. Som kronprins kunde Carl Gustaf strunta i kraven men insisterade på samma procedurer som de övriga. Han mönstrade den 3 november 1964 och deltog den 10-11 maj 1966 i intagningsproven till Sjökrigsskolan. Proven rättades dock aldrig utan brändes. Psykologsamtalet ”explorationen” för att bedöma hans personlighet genomfördes inte.² De fysiska kraven var inte alltför högt ställda. Några gymnastiska övningar och 200 meter bröstsim. Ett 20-tal fotografer och tv-människor dokumenterade begivenheten.

¹ Dagbok om Kronprinsen. Sjökrigsskolan, Expeditionen, serie FXI, Särskild utbildning, 1964-1969, vol 1.

² Jackie Lindberg. Uppdrag : Operation kronprinsen. Vecko Journalen, 1966:24.

Den 12 maj var han med på en fest till 100-årsminnet av 1866 års regeringsform. Det var då ständsriksdagen gick i graven. Carl Gustaf smuttade på sin förmodligen första konjak och gjorde sitt bästa för att konversera bordsdamen. Den 16 maj besökte han godset Stenhammar som han efter prins Wilhelms död året innan hade fått överta för det facila arrendet av 1000 kronor per år. Den 23 maj besökte han även sitt hemlän Jämtland. Journalisterna tyckte han hade förändrats. ”Borta var blygheten, nervositeten. Äntligen visade han sig som ett talande, rörligt och givande intervjuobjekt.”³ Detta var kortvarigt. Hovreportern Michael Jägerblom intervjuade honom några månader senare och tyckte att Carl Gustaf var lika omöjlig att få ett svar ur som vanligt.⁴

*

Carl Gustaf ryckte in i Näsby park Täby onsdag den 1 juni 1966 som aspirant 001 av sammanlagt 96. Kurskamraterna var som vanligt avvaktande. Carl Gustaf fick själv ta initiativet. Han gick fram till en kurskamrat och bad om ursäkt för att han av ren blyghet hållit sig undan. Inledningen av Sjökrigsskolan var som i all värnplikt: Information, utkvittering av persedlar, fysisk träning och exercis. Ingen svårighet för Carl Gustaf som redan var mycket vältränad. Rekreationen var simhall, biljard, flera segelbåtar och ett bibliotek. Som aspirant skulle Carl Gustaf hälsa på officerarna men dessa hann ofta hälsa först. Som vanligt var Carl Gustafs tilltalsnamn ”Prinsen”. Han var klädd som de övriga med undantag av sjömansdräkten. På den hade han ett litet blått märke som markerade Serafimerorden.

Efter midsommaruppehållet embarkerade han söndag den 26 juni övningsfartyget Falken i Malmö. Denna var en tvåmastad 33 meters skonert. Stormasten, som alla förväntades äntra, räckte 31 meter över vattenytan. FC var kapten Carl Gustaf Bagger. Sibylla trodde att hon ordnat så att Carl Gustaf skulle tjänstgöra som ”frälsarkadett” vilket innebar att hålla sig på däck bakom styret och stå beredd att vid behov kasta en frälsarkrans om någon föll över bord. Absolut inte riskera livet som toppgast! Allt blev dock tvärtom. Någon hade satt ett ”T” framför de som ej skulle vara toppgastar. Detta feltolkades som att de skulle vara toppgastar. När felet upptäcktes vägrade Carl Gustaf byta. Han förblev toppgast vid främre masten.

[Så här gick det till på systerfartyget Gladan 1965.] Flottans handbok i segelfartygstjänst: ”förutom ren kunskapsundervisning, omfattar denna sjömansutbildning även utveckling av elevernas personliga egenskaper såsom sjövana, initiativkraft, uthållighet, pålitlighet och förmåga till samarbete under svåra yttre förhållanden.”

Mastskepparna lika lite som förste officerarna kan räkna med att bli omnämnda i aspiranternas aftonbön. I varje fall inte i början.

– Man skulle kunna säga att vi skaffar dem en gemensam fiende som enar dem, säger kadettofficeren ombord löjtnanten Peder Sjögren. Vi driver på dem hårt i början och ingenting är bra. Möjligen tillfredsställande. Trycket lättar emellertid snabbt efterhand som vi ser att aspiranterna ”växer ihop” och samhörighetskänslan ökar.

Gladans 29 aspiranter, uppdelade i två vakter och fyra kvarter, har många uppgifter ombord utöver den väsentligaste – att segla fartyget.

³ Jackie Lindberg. Uppdrag: Operation kronprinsen. Vecko Journalen, 1966:24.

⁴ Michael Jägerblom. Mina 25 år med kungen. Året Runt, 1998:24.

- De får en grundläggande praktisk navigationsutbildning.
- Tjänstgör som loggastar eller rorgångare och går glasvakt eller rapporterar som utkik sina iakttagelser till vakthavande officer från förmasttoppen.
- Därtill kommer rengöringen – exempelvis skrubbing av däck med sand och vatten
- och fartygsvård och inte minst polering. Gladan liksom Falken vårdas ömt av sin besättning.⁵

Första dagen var det grundläggande segelexercis och sedan satte de kurs sydvart ned mot Kielkanalen. Genom den gick de för motor 100 km. Kanalen mynnade i Elbe ett stycke från Nordsjön. Där blev det fortsatt segelexercis i styv kuling. Falken som var en hårdvindsseglare nådde tidvis sin toppfart 19 knop. Vid Dover Strait i Engelska kanalen slank de igenom med tidvattnet och anlände några timmar före Gladan till Falmouth i Cornwall. De anvisades en förtöjningsplats. Toppkastarna bärjade seglen. Carl Gustaf paradbeslog förtoppen och fick ”äran” att ros fram till den anvisade bojen, helt övervuxen av musslor, och förtöja fartyget. I hamn spelade de ”capture the flag”. Falken erövrade Jolly Roger från fullriggaren Christian Radich. Gladan försökte i sin tur erövra den från Falken. Kaparna hade dock svårigheter att äntra fartyget utan fick nöja sig med att ta livbåten som var förtöjd i aktern. Men den trofén dömdes ogiltig. Efteråt var det omklädnings- och fotografiering och landpermission tre dagar. Carl Gustaf besökte London och syster Margaretha.

Falmouth var startpunkten för ”sail training race” eller ”tall ships race” tillbaka till Skagen. Vid starten hissade Falken Jolly Roger och satte sina klutar. Som vanligt följdes de av en armada småbåtar så långt ut dessa vågade sig. Falken blev tvåa i mål, med korrigerad tid slagen med 15 minuter av fartyget Winston Churchill, samma klass B1 men tremastad. Gladan blev försenad av ett sjukdomsfall, måste dreja bi och invänta en helikopter, kom sist. De väntade in henne och seglade sedan gemensamt ned till Köpenhamn där Konglig Dansk Yachtclub skulle fira sitt 100-årsjubileum 19-21 juli. De putsade på fartyget som vore hon en juvel, splitsade rigg och knopade. Framme i Köpenhamn lyckades de erövra piratflaggan från segraren Winston Churchill och även förlora en fotbollsmatch. Schemat var hela tiden 4 timmar vakt, 4 timmar sömn, 4 timmar vakt igen o s v. De som inte sov pluggade navigation, inkl sfärisk trigonometri, och sjömanstraditioner.

”När skonserterna en vecka senare seglade in mot Karlskrona möttes vi av både journalister och många intresserade åskådare. Främst av dem var prinsessan Sibylla. Hon blev inte förtjust över att finna sin son, Tronarvingen, högt uppe i förtoppen! Men senare, när mor och son möttes, kronprinsen brunbränd och med valkar i nävarna förbyttes alla oro mot återseendets glädje.”⁶

De mönstrade av den 23 juli. Vid hemkomsten var det en månads allmän soldatutbildning med exercis i Skåne och Karlskrona, skördepermission två veckor som Carl Gustaf tillbringade hos prins Bertil på Rivieran och därefter fortsatt soldatutbildning i Stockholm och en idrottsvecka på ön Fejan. Den 17 och den 24 september skulle två grupper sjökadetter gå högvakt. Carl Gustaf uteslöts från vakten eftersom man befarade demonstrationer och obehagligheter för honom. Den 4 november lastade kadetterna ombord sina tillhörigheter på utbildningsfartyget HMS Älvsnabben som skulle vara deras hem ett halvår framåt. Prins Bertil och Sibylla var inbjudna att inspektera lokaliteterna och fördes runt i förvirringen.

*

⁵ Göran Jonazon. Skolpojkar blir sjömän på en vecka. Svenska Dagbladet, 1965-08-17.

⁶ Olow 1996.

Den 6 november embarkerade de Stockholms hamn. ”Nästa dag promenerade prinsessan Sibylla och jag [Ingrid Björnberg, vid det laget Sibyllas hushållerska och sällskapsdam] ut till Kastellholmen för att tillsammans följa hans avfärd. Det var mulet och grått där vi stod längst ute på udden och tysta följde ’Älvsnabben’ med blicken tills vi såg fartyget försvinna i fjärran. Först då återvände vi till våningen på Slottet.”⁷ Den 10 november lade de ut från Karlskrona.

Älvsnabben (Änb) var ett minfartyg (sjösatt 1943, skrotat 1982) som från 1953 användes för utbildningsändamål. Namnet kom från en gammal ankarplats i Stockholms södra skärgård. Anledningen till att Älvsnabben valdes till utbildningsfartyg var att mindurkarna passade bra till lektionslokaler och att hon var billig i drift. Hon var även känd som Älvsnapsen efter den kalabalik som uppstod när tullen 1963 sökte igenom fartyget efter smuggelsprit.

Innan avfärden var det kadettbal. Dessa baler var mycket eftersökta bland damerna. ”Fint värre, man stod i långa rader i balklänning med långa vita handskar tillsammans med sina kavaljerer för att hälsa på Chefen för Sjökrigsskolan. Sedan var det bal av gammaldags snitt med tal till kvinnan och kungens skål och det hela.”⁸

Fartyget eller ****tyget var 102 meter långt med ett displacement fullt utrustad på 4460 ton, hade två motorer om vardera 3000 hästkrafter och en toppfart på 17 knop. Fartygschef (FC) var kommandörkapten Lennart Lindgren. Besättningen var 284 man varav 38 åtagit sig vara frilansmedarbetare i Svenska tidningar. Något måste ha fallerat för så mycket information om resan finns inte. Inte någon enda interiör från kabyssen eller något personligt samtal. Carl Gustaf lyckades under halvåret orma sig fram genom den marina tillvaron utan att lämna något som helst personligt avtryck. En prestation givetvis men det finns ingen information om hur det gick till. Kanske var det ingen bra idé karriärmässigt att avslöja något personligt om honom.

Resan gick genom Medelhavet och Suezkanalen till Australien och Nya Zeeland. Därifrån till San Francisco, genom Panamakanalen till Dublin och slutligen till Nya varvet i Göteborg dit de anlände lördagen den 6 maj 1967. De hade då varit på väg i 177 dygn varav 125 till havs och besökt 17 hamnar.

Kanske karakteriseras en världsomsegling mer än andra resor av livet till sjöss. Över två tredjedelar eller på denna resa mer än 4 månader skall tillbringas under gång. Den första tiden blir tröttande främst beroende på ovana vid vakttjänstgöringen. Under tre månader kommer man längre och längre bort hemifrån. Men ovanan och osäkerheten att vara sjökommenderad och leva i det miniatyrsamhälle, som ett långresefartyg utgör, skall nötas in och många problem lösas, bl.a. hälsovården. Hemlängtan måste genom meningsfull och full tids sysselsättning hållas vid en lagom nivå. Efter en vecka märks en viss förändring. Efter en månad börjar självsäkerheten – som ibland kan gå för långt – återspeglas i besättningens uppträdande. Lektioner, stridsutbildning [bl a målskjutning på det radiostyrda miniplanet ”Humlan”, cirka 100 tusen skott], fartygstjänst och vakt medger inte många timmars sömn varje dygn. Några finner livet ombord snart arbetsamt, men flertalet känner stimulans, är ”med i båten” och kommer

⁷ Björnberg, 1975.

⁸ ”Monet”. [Deltagit på flera officersbaler på Näsby slott i mitten av 1960-talet.] <mirasmirakel.blogspot.se> (2009-03-04).

underfund med att yrkesvalet är det riktiga.⁹ [Ett liv utan kvinnor är trots allt ganska tråkigt. Populäraste kursen ombord var den s k Äktenskapsskolan där båtens experter lade ut texten om *kvinnan*. Carl Gustaf deltog inte. Han påstod sig veta tillräckligt redan. Det ingick också en obligatorisk kurs om könssjukdomar och vikten av avhållsamhet eller kondom vid hamnbesöken.]

Carl Gustafs meriter och eventuella brister som kadett och officersämne, det lilla som slapp ut, kannstöptes i pressen: Han var sjöman 2^{dra} klass. Han lydde order. Han förde befäl med klar och distinkt om än något låg röst. Han diskade och skurade golv utan att knota. När det behövdes tog han egna initiativ. Han föreföll glad och harmonisk. Omgivningen var som vanligt avvaktande men Carl Gustaf hade vid det laget rutin på att få dem att slappna av. Han delade kabyss med sin skolkamrat Hans-Eric von der Groeben och ytterligare 19 aspiranter. Hälften låg i hängkoj. I motsats till andra kabysser hade de en hovmästare som serverade maten. von der Groeben och några till bildade Carl Gustafs ”kompishov” som skyddade honom från oönskade personer. Dessa kom senare att ingå i Carl Gustafs vänkrets.

Så långt det gick följde Carl Gustaf det ordinarie schemat. Studierna gick bra utom tidvattenlära som till större delen var räkning. Vissa delar av den ordinarie undervisningen på Älvsnabben, celest navigation bl a, var dock ersatta med talträning och orienteringskurser. Talträningen sköttes av Carl Gustafs plutonchef löjtnant Sten Swedlund enligt instruktioner av sjökrigsskolans talpedagog Margit Werne-Wiebel, en fetlagd italienska i pölsiga kläder som Carl Gustaf besökt under hösten och kommit bra överens med. Orienteringskurserna – om armén, flygvapnet och totalförsvaret – blev ej av. De skulle ha skett under håltimmarna men några sådana blev det inte p g a det överoptimistiska schemat.

Carl Gustaf har upprepade gånger framfört att han inte är någon tävlingsmänniska. Inte så lyckat ombord på Älvsnabben där allt var baserat på tävlingar: ”Här har vi kronprinsens verkliga dilemma: det framhävs att det just är han som har visat sig på styva linan när andra har varit lika duktiga. Det ligger i sakens natur att detta ofelbart måste skapa en distans i det rum han rör sig i. Därför finns det ingenting som kronprinsen avskyr så mycket som när *resultat* av olika slag offentliggörs, resultat där han aktivt medverkat.”¹⁰

Förutom utbildningen var Älvsnabbens uppgift att visa svensk flagg världen runt. Det förekom t ex att utlandssvenskar kom ombord och bad skeppsprästen döpa deras barn. Hon var också en sista länk till fäderneslandet. Var fjärde dag i hamn stod Carl Gustaf vakt och fick inte vistas utanför relingen. Carl Gustaf: ”[Det var på natten i Sydney.] Jag stod landgångspost. Då kom det fram en gubbe ur mörkret. Han var svensk. En utelligare, en som hade emigrerat och misslyckats. Han fick några smörgåsar. Vi pratade där i mörkret. Han hade försökt bygga sig en ny framtid men misslyckats.”¹¹

Älvsnabben medförde även utställningsmaterial som reklam för svenska företag och bjöd in handelsrepresentanter på luncher och cocktailpartyn. För Carl Gustaf innebar fartygets representationsuppgifter att varje hamnbesök inleddes med handskakningar och en kortare eller längre presskonferens innan han kunde försvinna ut på stan. Under hamnuppehållen besöktes Älvsnabben av sammanlagt 350 journalister, 500 industridelegationer och 18 tusen övriga besökare. Frågorna var av typ ”Vad tycker ni om de australienska flickorna?” vilket

⁹ Rolf Nilsson. Långresan 1966-67: Med Älvsnabben till Australien under världsomsegling. Marinstabens informationsavdelning, 1967. <alvsnabben.se> (2011-01-01).

¹⁰ Jackie Lindeberg. Får kronprinsen rätt utbildning? Vecko Journalen, 1966:33.

¹¹ Mats Svegfors. Intervju med Kungen. Svenska Dagbladet, 1996-04-27.

fick Carl Gustaf att se plågad ut. Han lärde sig att ge rappa och humoristiska svar. Ibland var det något uppdrag som att inviga handelskammarens nya lokaler vid svenska ambassaden i Sydney.

En ambassadör har berättat hur förvånad han blev då han såg kronprinsen stå och diska glas efter ett party på »Älvsnabben», där han nyss själv hade varit huvudpersonen.

Inget konstigt alls, vare sig prinsen, dvs den vakt han tillhörde, hade kommenderats till diskning eller han ingrep frivilligt. Det är denna typ av demokrati som får folk att häpna längs Bernadotternas utländska vägar.¹²

Carl Gustafs kommentar: ”Det var snabba kast! Där stod jag på svenska konsulatet och var kronprins i elegant uniform omgiven av höga dignitärer. En stund senare stod jag i grötmundering och skrapade rost på Älvsnabben. Eller svabbade däck.”¹³ Det kändes som att ha två olika jag.¹⁴ Carl Gustaf fick frågan vad han gjorde på fritiden: ”Fritid? Det finns ingen fritid ombord. Men frivakter. Och på dem tar man igen sig: pratar, läser, spelar kort.”¹⁵

****tyget hade sin traditioner. Till Lucia efterlystes ”någon med det guldgula, lockiga håret, det ljuva oskuldsfulla i blicken (de blå ögonen? Jaharu...), vacker hållning. Ja, ett UNDER av skönhet rent av. Ack ja, och rösten ska vara späd och ljus och ljuda, kanske som den lilla blåklockans timida klang. (hepp!) ... När ni funnit ett lämpligt offer (Nej! HUGALIGEN, Kandidat, ja men), skriv ner det på en lapp.”¹⁶ Veckan efter visade kandidaterna upp sig i strålkastarljuset under ovationer varpå röstsedlarna samlades in. Dessa räknades under FCs skarpa öga och ställningen rapporterades i realtid ut till mässarna. Furir Karlsson vann. (Förhoppningsvis var han så vacker som krävdes, det framgår inte.) ”Luciakröningen” gjordes i furirmässen, där FC överlämnade Luciasmycket, en fartygssköld att bäras i vitt snöre om halsen. Först öppnade röstsedel på vinnaren fick också pris. Luciatåget bestod i att Karlsson i ledningen för fartygets blåsorkester, alla iklädda nattskjorta och fez, morgonen därpå purrade en sömndrucken besättning. Luciapoemet telegraferades in till Stockholm:

Sakta går Kungens båt
i salta vatten.
Det hörs en ljuvlig låt
spridas i natten,
då i var sömntung mäss
träder i snövit dress
Snabbens Lucia. Sankta Lucia.

Linjedopet vid ekvatorn inställdes på läkarorder. Under allmänt jubel genomförde kung Neptuns sändebud Löpar-Nisse ett alternativt nöddop: ”Förstagångsekvatorianterna” målades i magiska, illaluktande färger specialkomponerade efter hemligt recept med sot, olja och helande örter. Därefter följde rakning och klippning med träsax och en portion osedvanligt vidrig ”mat”. Slutligen beordrades aspiranterna ned i lilla bassängen på halvdäck som var fylld med en blandning av saltvatten, smörjolja och rödfärg. Många fotografier togs. Det var

¹² Beatrice Glase. Han blir myndig i Dublin. Vecko Journalen, 1966:15.

¹³ Björn Vinberg. 50 år med kungen : från lillprins till monark. Pressens bild, 1996.

¹⁴ Elisabeth Frankl. Intervju med kronprins Carl Gustaf. Expressen, 1969-12-14.

¹⁵ Bengt Embréus. Kronprinsen hemma. Sydsvenska Dagbladet, 1967-05-07.

¹⁶ Torsten Malmström (red). Snabbnytt: HMS Älvsnabbens långresa 1966-67. Marinstaben, 1968: ss.51-52.

viktigare att få Carl Gustaf på bild än man själv. Carl Gustaf tyckte det var naturligt: ”Man vet ju själv hur man har det ...”¹⁷ Visat hjältemod belönades med en dopattest.

Jul och nyår firades så gott det gick på dessa breddgrader. Fartyget medförde plastbehandlade granar. Det var korum och långbord med skinka, dopp i gryta, grisfötter, lutfisk, gröt och julklappar. Fartyget hade egen tomte som såg till att ingen blev utan. Nyårsafton började med en grundlig storrengöring. Efter detta upplevdes nyårsmiddagen vara i futtigaste laget varför många, bland dem Carl Gustaf fångade flygfisk med hov som deponerades i den lilla bassängen på halvdäck innan de hamnade i stekpannan. 16 glas slogs av yngste man ombord och man sköt svensk salut (ynka två skott), önskade varandra gott nytt år och skålade i vinbål. I Freemantle Australien bjöds några på jakt, dock ej Carl Gustaf verkar det. Bytet blev tre kängurur. Mellan Sydney Australien och Wellington Nya Zeeland hamnade de i en cyklon ”Dinah” som den 30 januari nådde 40 sekundmeter. Det gick inte att laga mat. Köket serverade soppa och smörgås som fick ätas sittande på golvet. FC låg i kojor med njursten. Han opererades i Wellington och återförenades inte med sin besättning förrän i San Francisco. Under sträckan Honolulu – San Francisco försvann högbåtsman Sture Grundström (1936-1967). Han återfanns aldrig. Troligen hade han fallit överbord.

Det var delade åsikter om Honolulu eller San Francisco var den trevligast hamnen. I Honolulu dansade flickorna för dem och de underhölls av amerikanska flottan. Rose Marie Alvaro i mottagningskommittén intervjuades om Carl Gustafs kyssteknik. ”Han verkade så blyg och oerfaren” var hennes utlåtande. Carl Gustaf besåg omgivningarna. Han var mycket nöjd över att han och hans besättning, två amerikanska säkerhetsofficerare, vann andra pris i en kappsegling. Han tog på sig vit paraduniform och lade en krans på Memory of Arizona i Pearl Harbour. Han passade också på att söka upp den 76-åriga Duke Kahanamoku, guldmedaljör i simning vid Stockholmsolympiaden 1912.

Han fick låna en bil och körde tillsammans med några kadettkamrater runt på ön. De tog in på ett turisthotell. Efter Älvsrabben var lyxen som en uppenbarelse. ”Vi dunsade upp och ned i de härliga sängarna, vred på kranar, tryckte på knappar.”¹⁸ Carl Gustaf dök upp på olika tillställningar, höll små improviserade tal och skakade hand med alla inom räckhåll. Träning inför den svenska tillställningen i San Francisco där han skulle hålla sitt första stora offentliga tal. I San Francisco räckte tiden till för de andra att åka skidor i Squaw Valley. Dock inte för Carl Gustaf:

Efter vissa svårigheter med förtöjning i den starka strömmen började ett fem dagar långt hamnbesök [i San Francisco]. Många kom i kontakt med svenskamerikanare bl.a. Kronprinsen, som här gjorde sitt första officiella framträdande utom lands. I ett uppskattat tal inför en svensk-amerikansk förening [Swedish Patriotic League of Oakland] framförde han hälsningar från Sverige, från sin farfar och sin farbror Prins Bertil, vilka båda tidigare gästade föreningen.¹⁹

De hade ett fotbollslag som tränade för en rad ”landskamper” vid de 17 hamnbesöken. I Costa Rica den 7 april (?) var det fullt pådrag. ”Presidenten tog emot 60 man i audiens. I stadens alla butiksfönster skyltade man med Kronprinsens porträtt. Trots alla påpekanden från svensk sida att K1 verkligen bara var en av aspiranterna fick besöket nästan karaktär av ett statsbesök av

¹⁷ Jackie Lindeberg. Får kronprinsen rätt utbildning? Vecko Journalen, 1966:33.

¹⁸ Fjellman, 1970.

¹⁹ Rolf Nilsson. Långresan 1966-67: Med Älvsrabben till Australien under världsomsegling. Marinstabens informationsavdelning, 1967. <alvsrabben.se> (2011-01-01).

vår Kronprins.”²⁰ Som historien berättas hade Carl Gustaf hunnit gå i land när han skulle hämtas till presidentpalatset men en rådig kurskamrat spelade rollen med bravur: Tog emot mängdens hyllning från en skottsäker Cadillac, hälsade på hedersvakten och marscherade upp den röda mattan fram till audiensen.²¹ – ”Costa Rica fick för sig att de skulle spela mot Älvsnabbens ’landslag i fotboll’, de som kom 2:a i VM 1958! 25000 på läktarna, radioutsändning mm. Vi ledde med 1-0 men det blev i slutet 7-2 till dem. Älvsnabbens supportrar och lag bars i triumf genom Punta Arenas efter deras seger.”²² 22 ur besättningen smittades med gonorré på bordellerna.²³

I Nassau på Bahamaöarna gjorde journalisten Ulf Nilson, Aftonbladet, ett misslyckat sista försök att intervju Carl Gustaf om hans erfarenheter under resan. Carl Gustaf var fientlig, eldörd i ansiktet och svarade korthugget på de enklaste frågor. Nilson visste inte vad han skulle tro. Han frågade omgivningen:

- Vi tycker synd om honom, sade en av aspirantkamraterna rent ut. Vi börjar förstå hur hans ställning är. Allt han säger kan ju vändas mot honom och han får aldrig vara i fred som när vi ligger i hamn.

En löjtnant instämmer: - Hela situationen är lite schizofren. Ute till havs är han en i gänget. Blir utskäld om han förtjänar det. Får tvätta toaletter och skrapa rost. Men när vi ligger vid kaj är han plötsligt kronprins, i varje fall en stund om dagen, och måste ge en presskonferens för att vara kunglig. Killen klarar sig bra men självfallet kostar det på. [Andra ansåg att dubbelrollen var direkt orimlig.] ...

En arg ung officer framför synpunkt nummer två: - Prinsen råkar vara ordblind. Det är inte på något sätt katastrofalt, speciellt om man sätter in motåtgärder tidigt. Men vi har en känsla av att han varit lite för kringfjäskad i de skolor där han gått tidigare. Man har gjort honom märkvärdig och glömt bort att också en kronprins kan ha problem: skriv det gärna men helst inte i mitt namn.²⁴

Ulf Nilson sammanfattade sin intervju som att: (1) Carl Gustaf avskydde journalister – alla journalister utan undantag. (2) Carl Gustaf hade mediaträning hela resan under pressofficeren kapten Rolf Nilsson med målsättningen att vara så intetsägande som möjligt. Pressofficeren kritiserade varje hans framträdande och tidningsintervju med: ”Säg litet mer. Säg aldrig för mycket. Säg absolut inget kontroversiellt. Men säg lite mer.”²⁵ Han och Carl Gustaf hade ett hemligt signalsystem för svårbesvarade frågor som tycks ha gått ut på att Carl Gustafs svar ibland handlade om det vackra vädret. Målsättningen tycktes vara samma mediateknik som prins Bertil. Om denne sades det – och kan också studeras i hans memoarer – ”Så länge han slipper närgångna frågor är han mycket meddelsam”. Kadettofficeren på Änb rapporterade hem:

K1 har genomgått en positiv utveckling som person, men har trots detta ett tag haft svårt att hänga med i undervisningen. Som väntat har han blivit underkänd i båda navigationsskrivningarna, men dessutom har han misslyckats även i

²⁰ Rolf Nilsson. Långresan 1966-67: Med Älvsnabben till Australien under världsomsegling. Marinstabens informationsavdelning, 1967. <alvsnabben.se> (2011-01-01).

²¹ Inger Pettersson. Månadens bok: Carl Gustaf ”Skandalprinsen”. Lektur, 1973:22.

²² Kent Pejdel. Långresan 1966-67: Kuriosa. <alvsnabben.se> (2011-01-01).

²³ Slutrapport efter HMS Älvsnabbens utlandsexpedition 1966-67. Marinmuseet, accessioner, F:20, 6/01.

²⁴ Ulf Nilson. Vi försöker intervju kronprinsen. Expressen, 1967-04-16.

²⁵ Ulf Nilson. Vi försöker intervju kronprinsen. Expressen, 1967-04-16.

repetitionsskrivningarna i sambandstjänst och organisationslära. I den senare var han sämst och i den förra var det bara tre definitiva avhoppare som var sämre. Vi försöker få honom att rycka upp sig och han är intresserad, men det är tveksamt vad resultatet kan bli. Jag bedömer det vara en fördel om vi kan ha en handlingslinje klar för den händelse, han p g a flera underbetyg inte kan godkännas i kursen på vanligt sätt.²⁶

Jag har inte kunnat lokalisera FCs rapporter till prins Bertil. FCs rapport till 1:e hovmarskalk amiral Stig H:son Ericson innehåller dock ett utdrag: ”Han är glad och spänstig. Hans avancemang i de teoretiska delarna är tyvärr lite väl magert, men såväl kapten Bring som löjtnant Swedlund har god hand med honom och är på intet sätt förtvivlade. Hans säkerhet kontra pressen växer för varje hamn. Här har han varit alldeles utmärkt och väcker många beundran. Det charmiga, lätta och enkla sätt han tar det hela på är en verklig tillgång för vår PR.”²⁷

Resan fortsatte över Atlanten. Alla började bli nervösa inför hemkomsten. Komma-hem-feber kallas det, t ex utbrott när någon låter sina kläder ligga framme:

Atlanten erbjöd medvind, vilket knappast förekommit tidigare under resan. Men vädret var kallt. Besättningen, efter månader i varma länder, fick åter plocka fram novemberutrustningen. De sista skrivningarna och intensifierad stridsutbildning fyllde de båda veckor, som förflyttningen till Dublin tog. Besöket i resans sista hamn karakteriserades till stor del av Kronprinsens 21-årsdag.²⁸

Födelsedagshyllningarna inleddes tidigt söndag morgon med en blomsterkvast. Besättningen överlämnade en egentillverkad sjömanskista i mahogny med mässingsbeslag. Kockarna bistod med en jättetårta. Carl Gustaf hissades 12 gånger och fick salut 21 skott. Syster Margaretha med man, dublinambassadören m fl deltog i en festlunch med kaviar och champagne. Under eftermiddagen fångade Carl Gustaf en forell vägandes ett kilo vilket gjorde honom till medlem på livstid i Lough Ennells fiskeförening. Dagen därpå var han lunchgäst hos president Eamon de Valera.²⁹

Den 6 maj var jordenruntresan över. Carl Gustaf möttes upp i Göteborgs hamn av Sibylla och syster Desirée med make som kom ombord och kramade om honom. Sedan var det flyget tillbaka till Stockholm och ytterligare befälsutbildning.

*

Efter Älvsnabben var H:son och Willy Edenberg överens om att de måste göra något åt Carl Gustafs läs- och skrivsvårigheter. Alla i uppfostringsrådet tycks under Broms & Sigtuna ha ansträngt sig att titta åt något annat håll. Hellre hålla med Sibylla eller runda henne än att konfrontera henne med Carl Gustafs besvär. För Sibylla var all kritik – den fick vara hur välment som helst – illojal. Alla officiella omdömen från Broms, Sigtuna och Sjökrigsskolan var därför ”vänliga”. Det var en himmelsvid skillnad mellan FC Lennart Lindgrens överslättande rapporter från Älvsnabben till prins Bertil och kadettofficeren Jan Brings bitande interna omdömen till Willy Edenberg. Om Carl Gustaf skulle klara sina kurser måste något göras.

²⁶ Kadettofficeren på Älvsnabben Jan Bring till rektorn på Sjökrigsskolan Willy Edenberg. Brev, 1967-04-11.

²⁷ Brev från FC Lennart Lindgren till 1:e hovmarskalk amiral Stig H:son Ericson. 1967-03-23.

²⁸ Rolf Nilsson. Långresan 1966-67: Med Älvsnabben till Australien under världsomsegling. Marinstabens informationsavdelning, 1967. <alvsnabben.se> (2011-01-01).

²⁹ Göran Johansson. Svenska Dagbladet, 1967-05-02.

Edenberg engagerade docenten i läsförståelse psykolog Åke Edfeldt. Edenberg och Edfeldt kände varandra via Rotary. Edfeldt var i början mycket tveksam till om han själv var rätt person för uppdraget. Han och familjen hade tillbringat sina påskledigheter i Storlien och då retat upp sig på Carl Gustaf och hans kamrater som hade ett grundmurat rykte däruppe som överklassyngel. Han själv hade ett enkelt ursprung – hans far var underofficer av andra graden i flottan och kalfaktor (uppassare till officerare), hans mor städerska – och han sympatiserade med vänstern och republikanerna. Hur som helst kom det någon gång i februari 1967 till ett möte mellan H:son, Edenberg, Edfeldt och Sibylla. Sibylla betedde sig vid tillfället så högdraget att Edfeldt såg alla sina klassfördomar bekräftade och med råge. Han, en docent, behandlades som en ”domestique”. Ännu 40 år efteråt var hans omdöme att Sibylla var den otäckaste människa han någonsin träffat.

Efter mötet försökte han ta sig därifrån. H:son och Edenberg fick fatt på honom. De satte sig i ett rum i kansliflygeln. H:son vädjade till hans medborgaranda. Han sade ungefär att om det varit en arbetslös snickare med lässvårigheter hade Edfeldt sett det som en medborgerlig plikt att hjälpa till. Han kunde väl inte vara en så dålig demokrat att han särbehandlade folk efter deras härkomst? Edfeldt gav efter för argumentet. De kom dock överens om att alla fortsatta kontakter skulle ske genom H:son och Edenberg. Han skulle aldrig mer behöva träffa Sibylla.

I maj efter hemkomsten träffade Carl Gustaf Edfeldt för en omfattande undersökning. Carl Gustaf intelligenstestades och genomgick ett antal läsprov. Utlåtandet, två sidor, är hemligstämplat på Krigsarkivet men enligt Edfeldt själv hade Carl Gustaf en god allmänintelligens (118 eller 119 på svenska versionen av Terman-Merrill-testet \approx 90:e percentilen i befolkningen) men trots det dålig läsförmåga. Edfeldt tolkade det som en effekt av undervisningen på Broms skola. Denna var inriktad mot läsning som en mekanisk färdighet, Carl Gustaf lärde sig ljuda texten, men när han hade svårigheter med läsförståelsen behandlades han inte som sina jämnåriga kamrater utan lärarna försökte skylla över hans problem i stället för att avhjälpa dem.³⁰

Edfeldts egen forskning handlade om vikten av förförståelse av textens innehåll för att man skulle begripa den. Han och talpedagogen Margit Werne-Wiebel kom överens om ett träningsprogram i den andan som Carl Gustaf följde under resten av tiden på Sjökrigsskolan. Carl Gustaf och talpedagogen diskuterade texten innan han läste den. Av allt att döma hade Carl Gustaf hjälp av träningen, han påstod sig i alla fall ha läst sina kursböcker på universitet. Hur det gick sedan är oklart. I vissa intervjuer låter det som om besvären är borta: ”Jag har inte belägg för att jag är eller har varit ordblind. Men man blir ju fundersam. Det har inte varit lätt.”³¹ I andra intervjuer låter det som om de kvarstår. Antingen har han inte tränat tillräckligt eller så finns det en neurologisk grund för besvären.

*

Efter hemkomsten var det en veckas övningsuppehåll och därefter sjöpraktik maj månad ut som torped- och signalofficer på HMS Castor (T124), en torpedbåt av den s k Spica-klassen. Längden var 42 meter, displacementen var 210 ton, den drevs av tre gasturbiner om vardera 4250 hk och hade en toppfart av 40 knop. Besättningen var på 30 man. Sedan följde en varvad utbildning inom alla tre vapenslagen.

³⁰ Erik Söderman. Intervju med psykologen prof Åke Edfeldt, 2012-11-15.

³¹ Dagens Nyheter, 1991-03-31.

Den 29 maj ryckte Carl Gustaf in på krigsskolan i Karlberg för en komprimerad kadettutbildning. Inledningen bestod av den orienteringskurs han skulle haft på Älvsnabben och ytterligare kurser för att han skulle kunna samöva med kadetter som redan gått 3 år på skolan. Eftersom utbildningen var specialutformad var Carl Gustaf ende eleven. Närmaste rumsgården, nyblivne fänriken Sten Engelheart, åtog sig att tjänstgöra som klasskamrat och diskussionspartner. Det ingick också representation och ett studiebesök av Gotlands militärområde. Den 22 juni till 16 juli var det sommaruppehåll som Carl Gustaf tillbringade på Solliden och hos prins Bertil på Rivieran. Vid återkomsten var det fältövningar. Inledningsvis en övning i truppföring vid pansartruppskolan i Skövde. Därefter en motorcykelmarsch till Varberg och fälttävlingar. Carl Gustaf sprang bort sig i orienteringen och blev 84. I skytte var han bland de 10 bästa. Fältövningarna avslutades med ytterligare en motorcykelmarsch till Hälsingborg. Carl Gustaf fick som chef för ett skyttekompani försvara badstranden Örby ängar mot den lede fi.

Den 21 augusti till 1 oktober, sex veckor, fortsatte han på flygkadettskolan F20 i Uppsala. Lärare var ordinarie kurschefen kapten Owe Skoglund. Så långt det var möjligt följde Carl Gustaf samma utbildningsplan som de övriga kadetterna: Studier i taktik, övningar och studiebesök. Den 2-4 september deltog han i en fjällmarsch med 20 kilo packning – fysisk träning var ett återkommande moment under alla 24 månaderna. Den 7 september fick han pröva en SK60, den 19 september en J35 Draken (Gustaf VI hade själv godkänt detta kursmoment) och den 22 september 1967 någonstans över Roslagen fick han uppleva hur det var att spränga ljudvallen. Pilot var löjtnant Johannes Tomberg. Hans kurskamrater beordrades övningshoppa i fallskärm men Carl Gustaf var förbjuden ta onödiga risker. Han fick nöja sig med hopp från träningstorn.

Den 2 oktober fram till julhelgen var det ytterligare utbildning på Sjökrigsskolan inkl orientering om kustartilleriet. Ett välkommet avbrott var vinterolympiaden i Grenoble 6-18 februari året därpå tillsammans med prins Bertil. Den 10-16 mars deltog han i den s k Paternostermarschen för fjälljägare, fem dagar i Jämtlandsfjällen med 25 kilo packning och snöbivack, och den 26-30 mars var han vakthavande officer fyra dagar på isbrytaren "Tor" med ansvar för navigeringen. Den 1-6 april var det arméns slutövning "det fria kriget". Denna bestod av en lång serie marscher och eldöverfall i terrängen kring Malmköping, Sörmland, bara någon mil från Stenhammar. Det var regn, inga tält, matranson för en dag, frystorkad rotmos med kött, och ingen sömn. Carl Gustaf var 2:e sprängare med uppdraget att aptera laddningen och tända på. "Fysiskt stark, orkar mycket, inte pressad av strapatser hittills" var läraromdömet. På bilderna ser Carl Gustaf ganska ruffig ut. Den 16-26 april var det sjökrigsskolans slutövning "operation samverkan [mellan vapenslagen]" där han var eldledare för Castors fjärrstyrda torpeder med jagaren Småland som målfartyg. Sedan var det muck.

Avslutningsceremonin dröjde till den 11 september 1968. Den förrättades av Gustaf VI i amiralsuniform som överlämnade Carl Gustafs examensbevis för tredubbel fänrik i marinen, flygvapnet och armén (I1 & I5). Med på examen var även prins Bertil, Sibylla, prinsessan Christina, rektorn för Uppsala universitet Torgny T:son Segerstedt, riksmarskalken amiral Stig H:son Ericson (som firade 50-årsjubileum av sin egen examen) och bankdirektör Jacob Wallenberg. Eftersom Carl Gustaf inte deltagit i samma kurser som de övriga fick han inte det vanliga betygsformuläret men betyget Godkänt i de teoretiska ämnena och Mycket gott i de praktiska. Gustaf VI höll därefter ett litet tal om dagens ungdom och gav råd om hur Carl Gustaf och de andra rekryterna skulle skapa ett gott kamratförhållande mellan befäl och trupp. Dagens ungdomar var mera allmänorienterade, självständiga och kritiska än förr, vilket

ju bara var bra, påpekade han. Han bad dem också att för all del inte glömma bort humorn. ”Den har en otrolig förmåga att lätta bördan av ett eljest aldrig så tråkigt ämne”.

På slutet ville Gustaf VI ge en personlig gåva till Carl Gustaf, en sabel som ”en symbol för plikt och trohet”. När Carl Gustaf reste sig omringades han av alla fotograferna och försvann ur sikte. ”Var är du Carl Gustaf” hörde Gustaf VI undra i mikrofonen innan Carl Gustaf kunde tränga sig fram och ta emot gåvan. Vice amiral Åke Lindeman överlämnade en gåva från marinen, en oljemålning av torpedbåtarna Spica & Castor av den finländske marinmålaren Håkan Sjöström. ”Det är med den första båten som med den första flickan, man glömmer henne aldrig”, sade amiralen. Vilket han hade helt rätt i. Carl Gustaf hade mycket angenäma minnen av sin tid som torpedbåtsofficer och skaffade sig senare en egen torpedbåt.³² Carl Gustaf rekryterade även sina kadettofficerare till adjutanter: Sten Swedlund (flottan), Magnus Olson (armén) & Peter Forsman (flygvapnet).

*

Under Carl Gustafs militärtjänstgöring inträffade även följande udda episod: Kadetterna hade förmanats att en sjöman i marinen var tre saker samtidigt – krigare, sjöman och gentleman. Gentlemannakraven kunde vara dem övermäktiga. Kurskamraten Gert Fylking, kustjägare från KA1, påstås ha blivit relegerad för att under en dans på en av Sjökrigsskolans kadettbaler ha uppträtt närgånget mot Sibylla, särskilt inbjuden. Enligt en uppgift greppade han henne om skinkorna.³³ Enligt Fylking själv var det en tryckare.³⁴ Detta bör ha ägt rum vid Sjökrigsskolans 100-årsjubileum som firades med stor bal på stadshuset den 18 november 1967, 950 personer, och där Sibylla närvarade. Fylking:

På kadettbalen dansade man sällskapsdans, som innebar att damerna gick innerst i en ring och männen utanför i motsatt riktning. Så slutade musiken, och den man hamnade mitt emot dansade man med. Jag fick kungens mor Sibylla, som var en omfångsrik kvinna. Eftersom jag var ung och stark och hon äldre, höll jag henne stadigt. Det blev vad man kallar en tryckare. När dansen var slut blev jag utskälld så in i helvete av dåvarande ÖB:n general Rapp, som tyckte sättet jag dansat med Sibylla var det mest jävliga och oförskämda han upplevt. Utskällningen pågick i evighet. Sedan dröjde inte många dagar förrän jag sparkades från Sjökrigsskolan. Dåvarande chefen kallade upp mig och sade att ”Kadett Fylking är entledigad”. Jag frågade varför och han sade att jag inte uppnått studieresultaten som krävdes. ”Kommendören måste ha andra uppgifter än jag fått,” sade jag, ”för jag har klarat alla kurser med bra betyg”. ”Så är det i alla fall”, sade han, och borta var jag. Kustjägarskolan som rekommenderat mig skrev till Sjökrigsskolan och protesterade, men brevet besvarades inte ens.³⁵

En kontroll av Sjökrigsskolans disciplinmålsprotokoll ger en delvis annan historia. Fylking började på sjökrigsskolan den 16 oktober 1967 och slutade i januari 1968. Han fick kasernarrest för att ha kommit för sent till flera uppställningar, bedömdes ej passa till officer, överfördes till en underofficersutbildning (?) och slutade. Många år efteråt uttryckte Fylking sitt förakt för Carl Gustafs erbarmerliga ping-pong spel och filmade även Carl Gustaf röka under nobelfesten 1993. Liten hämnd på kungahuset är också en hämnd. Carl Gustaf kontrade

³² Omar Magnergård. Svenska Dagbladet, 1968-09-12.

³³ Gert Fylking [1945-]. <se.wikipedia.org> (2011-01-01); [Diverse ”skvallersajter”.]

³⁴ Pascal Engman. Söndagsintervjun: Gert Fylking. Nyheter 24, 2011-05-22.

³⁵ Intervju med Gert Fylking. Expressen, 1994-05-01.

med att Fylking aldrig bjöds till hovets informationsmöten för massmedia och avvisades när han dök upp.

Någon gång under militärtjänsten upplevde Carl Gustaf vad han senare påstod vara en av sitt livs stora besvikelser – att inte få statera på Operans föreställning av Aida med Birgit Nilsson i huvudrollen. Hans plikter som kronprins kom emellan.